

Rasos Juknevičienės kalba iškilmingame 2005 m. Sausio 13-osios Seimo posėdyje

1991-ųjų Sausio tryliktąją, persakant lietuvių poetą Joną Aistį, buvo nuplauta Lietuvos garbė. Deja, tam neužteko "vieno kraujo lašo".

Tiems, kurie žuvo, kurie savo krauju Tėvynės garbę nuplovė, amžina pagar-

ba ir meilė. Neužpildomas netektis kenčiantiems artimiesiems - atjauta ir supratimas.

Jonas Aistis, toli nuo Tėvynės apmąstydamas siaubingas pasekmes atnešusią sovietinę okupaciją, savo garsumą eilėraščių skyrė 1940-ųjų birželiui:

*Vienas kraujo lašas būt tave nuplovęs,
O varge jo vieno tu pasigedai,
Nors stiprybę sėmėm iš didžios senovės -
Liko netesėti mūsų pažadai.*

*Vienų vienas žodis būt tave apgynęs,
Bet varge jo vieno tu pasigedai,
Nors visi žadėjom mirti už tėvynę,
Liko netesėti mūsų pažadai.*

Parašyta 1948-aisiais. Sutapimas, bet - sausio 13 - ają.

Prireikė keturių ilgų dešimtmečių, kad lygiai tą pačią Sausio tryliktąją Aisčio rauda virstų Pergalės laužų daina. Keturioliktąjį kartą minėdami Sausio 13-osios metines, pakėlę galvas nuo kasdieninių rūpesčių ir darbų, nukreipę mintis nuo dalijimosi valdžia link vertybių, kurios lietuvių burtų prie lietuvių, galėtume ir turėtume pagaliau susitarti, kad Pergalės diena po abiejų praėjusio šimtmečio okupacijų Lietuvai ir yra Sausio 13-oji, 1991-ųjų Sausio tryliktoji.

Taip, ir po to buvo šūviai pasienyje, žudynės Medininkuose, keršto kulkos į Artūro Sakalausko krūtinę, tačiau tai buvo žiauri pralaimėjusiųjų keršto agonija.

Pergalės diena Lietuvai pavėlavo daugiau kaip keturiasdešimt metų, o pavėlavo todėl, kad ją 1944-aisiais okupavo Sovietų Sąjunga. Ištisa epocha skiria Sausio 13-ąją nuo 1940-ųjų, tačiau prasidėję svarstymai, ar Lietuvai Gegužės 9-oji yra šventė, šias dvi nutolusias datas ir vėl labai suartino.

Dar 1992-aisiais, minint pirmąsias Sausio 13-osios metines, Islandijos Užsienio reikalų ministras Jonas Baldvinas Hannibalssonas davė aiškų mūsų istorijos įvertinimą: "Daugiau nei prieš penkiasdešimt metų blogio jėgos užslopino laisvės liepsną Baltijos valstybėse. Daugiau negu penkiasdešimt metų faktiškai vyko brutalus ir agresyvus Antrasis pasaulinis karas rytinėje Europos dalyje."

Atrodytų, seniai viskas aišku, tad kodėl vis dar svarstome?

Matyt todėl, kad istorija linkusi kartotis spirale ir kad vis atkakliau miglotą matymą ant akių visoms trims Baltijos valstybėms bando užtraukti Sovietų Sąjungos teisių perėmėja Rusija. Savo aukštų dabartinių pareigūnų lūpomis iš istorinio sąvartyno lyg vaiduoklius ji grąžina Dekanozovo laikų propagandą, neva Lietuva pati savo noru

įstojo į Sovietų sąjungą, neva jokios okupacijos ir deportacijų nebuvo, o tremtiniai tik buvę pavėžėti iš vienos tos pačios valstybės teritorijos į kitą. Rusijos Užsienio reikalų ministerijos oficialiajame internetiniame puslapyje spausdinama ištisa serija šią ideologiją neva mokslškai pagrindžiančių tekstų, okupaciją tarptautinės teisės požiūriu paneigiančių "traktatų". Stalinas nesivargino savo agresyvios politikos tempti prie tarptautinės teisės normų, už jį tai XXI amžiuje daro jo sukurtos struktūros uolūs mokiniai - Putino Rusijos ideologai. Oficialiųjų pareigūnų pareiškimai, beje, savo dvasia ir turiniu iš esmės prieštarauja dar 1992 metais įsigaliojusiai Rusijos ir Lietuvos sutarčiai dėl tarpvalstybinių santykių pagrindų, kur Lietuvos aneksija buvo pripažinta tarpvalstybinę juridinę galią turinčiame dokumente. Kodėl Rusija taip elgiasi ir ką bendro turi Stalino laikus primenantis dabartinio Kremliaus požiūris į Lietuvos okupaciją su Sausio 13-ąja?

Turi keletą labai svarbių esminių tarpusavio jungčių.

Pirmoji: iki šiol Rusija nerodo geranoriško požiūrio, kad žmonių žudynėse dalyvavę asmenys būtų nubausti. 42 Sausio 13-osios bylai reikalingi asmenys pasislėpė Rusijoje, NVS šalyse, 25 paskelbta paieška, kardomoji priemonė suėmimas. Vladislavas Švėdas, kuriam paieška paskelbta dėl bendrininkavimo nužudant, dėl siekių ginklu nuversti teisėtą valdžią, ramiai darbuojasi Rusijos Valstybės Dūmoje. Prieš keletą metų jį pati mačiau Maskvoje gudriai besišypsantį posėdžio susirinkusiems NATO Parlamentinės asamblėjos atstovams. Maskvoje gyvena ir Olegas Šeninas, o Vladimiras Uschopčikas - vis dar svarbus ir įtakingas kaimyninėje Baltarusijoje.

Deja, ir mūsų partneriai kaltinamuosius Sausio 13-osios byloje vertina savotiškais masteliais. Štai vieno žudynių ideologų Valentino Lazutkos, kaltinamo sąmoningai siekus nuversti teisėtą valdžią, bendradarbiavus nužudant, 2000-aisiais Lietuvai neišdavė Vokietija. Jeigu tai būtų su fašizmu susijęs nusikaltimas, sprendimas, esu tikra, būtų kitoks, įtariamųjų, kaltinamųjų slėpimas visai teisėtai susilauktų galingos tarptautinės reakcijos. Deja, iki pat 1991-ųjų su komunizmo ideologijos vėliava kankinę, žudę, trėmę asmenys nėra sulaukę savojo Niurnbergo. Manau, kad tai yra esminė demokratinio pasaulio klaida, galinti turėti liūdną pasekmę netolimoje ateityje. Šiandien Valentinas Lazutka gyvena Minske, o paskutinis Baltarusijos atsakymas dėl V. Lazutkos mūsų Generalinei Prokuratūrai buvo maždaug toks: jis doras, nes vykdė Sovietų Sąjungos įstatymus. Štai ir Sausio 13-osios ryšys su 40-aisiais, štai ir atsakymas, kodėl Rusijai reikia stalininio mąstymo tarptautinės teisės specialistų, pateisinančių okupaciją - žmonės prieš 14 metų, kaip ir prieš šešis dešimtmečius esą buvo nužudyti legaliai, suprask, pagal tarptautinės teisės normas. Bijau, kad ir Gegužės 9-ąją geranoriškai nusiteikę pasaulio valstybių vadovai taps Stalino politikos pagerbimo, jos rehabilitavimo dalyviais. Kaip jausitės, lietuviai?

Kai kas sako - tylėkim, nes gali nebeleisti biznio daryti, užmirškime, nes tai jau praeitis. Labai nesmagu, bet ▶